

УДК 811.161.2: 81'243

КОРЕЛЯЦІЯ "ЧИТАННЯ – УСНЕ МОВЛЕННЯ" ЯК ЕФЕКТИВНА МЕТОДИЧНА МОДЕЛЬ ОПРАЦЮВАННЯ ТЕКСТУ ФАХОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Чезганов С.А.

Постановка проблеми. Загальновизнаною є думка, що навчання мови спеціальності повинно здійснюватись "на матеріалі даної галузі наукових знань. Матеріал цей представлений саме в тій формі, в якій він втілюється у сфері даної науки..." [2, с.7] Система навчальних текстів з фаху покликана допомогти студентам засвоїти й активізувати термінологічну лексику, синтаксичні конструкції та мовленнєві моделі. Таким чином, робота з системою відібраних текстів спрямована на формування лінгвістичних навичок і вмінь, мовленнєвої і професійної компетенції. Слід зазначити, що в цьому процесі велику роль відіграє методика роботи над фаховим текстом, оскільки доцільність включати той чи інший текст у дану систему визначається, з одного боку, лінгвістичними і екстралінгвістичними характеристиками, а з другого – видами завдань і вправ, які виконуватимуться на основі відібраних текстів. Усі ці чинники висувають певні вимоги до тексту, що відбирається. Передусім навчальний текст повинен бути комунікативно повним, інформативним і проблемним, оскільки саме від цього залежить мотивація студентів. Виключно важливим є відбір текстів за принципами тематичності та системності. Цікавою також є вимога відбору "наближених текстів" [1, с.208], тобто близьких за тематикою, лексичним і граматичним матеріалом, але різних за комунікативним наповненням і спрямованих на формування компетенцій у різних видах мовлення. Остання вимога активно і плідно використовується нами в практиці викладання української мови як іноземної, зокрема під час роботи над навчальним текстом з фаху.

Актуальність. Під час роботи над текстом згідно з вимогами сучасної лінгводидактики викладач намагається включити у навчальний процес усі види мовленнєвої діяльності. Разом з цим практика і досвід викладання стримують і обмежують ці намагання, вимагаючи від мовника уміння обирати таку стратегію і тактику навчання, за якої результативність буде максимальною. На нашу думку, при роботі над текстом фахового спрямування ефективною виявляється методика послідовного опрацювання читання і подальшого формування навичок усного мовлення.

В цілому уміння читати є важливою основою для розширення лексичного запасу, закріплення граматичного матеріалу, формування і вдосконалення навичок усного мовлення. Читання як складний мовленнєвий процес вимагає від учнів активної розумової діяльності. Процес декодування друкованого або рукописного тексту включає непрості операції і потребує формування спеціальних психофізіологічних механізмів, які в методиці викладання іноземних мов називають технікою читання. Питання типології вправ з техніки читання є достатньо розробленим в сучасній лінгводидактиці: це вправи, які спрямовані на розвиток формальної сторони читання (наприклад, швидкість читання), і вправи, які розвивають смислову, змістову сторону цього процесу. Дійсно, іноземний студент, який читає текст, фіксує свою увагу не тільки на його змісті, а й зосереджується на засобах його мовного оформлення. Доцільно, з метою розвитку усного мовлення і формування правильної вимови, навіть на старших курсах пропонувати студентам вправи, спрямовані на розвиток техніки читання. Не можна не

погодитись з тими дослідниками, які вважають, що недостатня робота “на етапі розвитку техніки читання є однією з найсуттєвіших причин слабких знань та навичок учнів з іноземної мови” [3, с.59]. Для успішного оволодіння навичками читання текстів з фаху студентам вже на початковому етапі пропонується система вправ, покликана навчити їх розділяти мовленнєвий потік на синтагми, відшукувати основні компоненти, аналізувати і узагальнювати інформацію, робити власні висновки, прогнозувати, скорочувати (текстова компресія) тощо. Сприйняття, розуміння і усвідомлення смислової, структурної і комунікативної цілісності тексту залежить від сформованих навичок і вмінь читання. У свою чергу вони формуються вправами і завданнями, які передбачають такі кроки: визначення теми тексту, членування тексту на смислові частини, пошук ключових слів, вибір речень, які найбільш точно передають зміст тексту, відповідь на питання до тексту, складання плану тощо.

Наступним етапом роботи над навчальним текстом з фаху є вихід в усне мовлення. Загальновідомою є думка, що наукова мова монологічна за своїм характером. Разом з тим навчальна діяльність як різновид діяльності взагалі є дуалістичною і передбачає співрозмовника (найбільш типова ситуація: викладач – студент). На нашу думку, з метою активізації усного мовлення діалогічного типу доцільно опрацьовувати тексти науково-популярного підстилю, які могли б доповнювати тексти підручника. Організувати дискусію, обговорення на основі наукового тексту досить складно, це буде виглядати штучним, оскільки такий текст дуже рідко містить проблему і є аксіоматичним, імперативним. У той час як лінгвістичні та екстралінгвістичні характеристики науково-популярних текстів і усної навчально-професійної мови багато в чому збігаються, як-от: наявність об'єктивної модальності (впевненість/невпевненість, експресивність тощо) і проблемної ситуації, використання термінологічної лексики і елементів розмовної мови. Можливо, ще більш ефективним матеріалом могли б стати авторські лекції з певної дисципліни, оскільки на цьому матеріалі можна було б підключити роботу над аудіюванням.

Ці засади стали базою експеримента, що проводився в групах іноземних студентів I та II курсів (В'єтнам, Угорщина, Словаччина, Китай). Схема роботи з текстами різного типу була однаковою і передбачала засвоєння лексики, синтаксичних конструкцій, засобів зв'язку, розвиток навичок аналізу і синтезу. Далі пропонувалось зробити переказ текстів (монологічне висловлювання) і потім була спроба діалогізувати монологічний текст. Спостереження підтвердило припущення, що текст підручника мотивував продуціювання псевдодіалогу, побудованого за схемою “питання-відповідь”. У той час як текст науково-популярного характеру, що містив проблему, спонукав до жвавої дискусії.

Так, наприклад, студенти першого курсу опрацьовували тему “Предмет і метод політичної економії” (граматична тема: суб'єктно-об'єктні відношення). Їм було запропоновано адаптований навчальний текст підручника і науково-популярний текст на одну тему. Студенти послідовно виконували передтекстові, притекстові і післятекстові завдання, які носили рецептивний, репродуктивний і продуктивний характер. Усі кроки і результати роботи були прогнозованими: студенти виконували завдання в основному правильно, викладач вносив незначні корективи у змістову або формальну сторону відповіді. Якщо переказ тексту як один з видів контролю його розуміння був коректним, то спроба організувати бесіду-дискусію після опрацювання тексту підручника закінчилася невдачею. Натомість паралельний текст науково-популярного підстилю мовлення викликав інтерес з боку студентів і бесіда за темою відбулась у формі організованого викладачем полілогу. Безсумнівно, полілог є найбільш складним видом усного мовлення і на першому курсі відрізняється певним примітивізмом. Разом з тим студенти вже на початковому етапі повинні вміти аргументувати, погоджуватись або заперечувати. Викладач повинен вести дискусію таким чином, аби вона виглядала природнім спілкуванням і спонукала студентів висловлювати власну думку (можливі репліки: “Справді?”, “Невже правда?”, “Сумніваюсь, а що ви скажете?”).

КОРЕЛЯЦІЯ “ЧИТАННЯ – УСНЕ МОВЛЕННЯ” ЯК ЕФЕКТИВНА МЕТОДИЧНА МОДЕЛЬ ОПРАЦЮВАННЯ ТЕКСТУ ФАХОВОГО СПРЯМУВАННЯ

“Усі згодні?”, “Чудово!”, “Молодці!” та інші). Слід зауважити, що результат буде позитивний, якщо група є підготовленою і мотивованою.

Практика висвітила іншу проблему, до якої методисти ставляться по-різному. Це проблема реакції викладача на порушення мовних норм з боку студентів. Частина методистів вважає, що викладач повинен зупинити студента і виправляти мовну або мовленнєву помилку. На наш погляд, більш слушною є думка методистів, які вважають, що викладач не повинен зупинити студента під час висловлювання, а може тільки фіксувати помилки і звернути на них увагу після закінчення акту мовлення. Ця позиція є більш аргументованою, оскільки студент перенесе центр уваги із змістової програми на мовну, якщо викладач постійно виправлятиме мовні помилки. Навіть за умови досконалої підготовки до усного мовлення і намагання викладача найбільш повно опрацювати лексико-граматичний матеріал, довести його до автоматизму, студент буде помиляться. Тому головне завдання залишається у межах мовленнєвої компетенції, тобто розуміння і адекватної передачі змісту опрацьованого тексту.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, відзначимо, що нами була зроблена спроба вирішити одну з проблем вивчення української мови як іноземної – оптимізацію роботи з текстом фахового спрямування. Зокрема, запропоновано кореляцію “читання – усне мовлення” як ефективну методичну модель при опрацюванні тексту з фаху.

Список літератури

1. Митрофанова О.Д. и др. Методика преподавания русского языка как иностранного. – М.: Рус. яз., 1990. -- 267 с.
2. Мотина Е.И. Язык и специальность: лингвометодические основы обучения русскому языку студентов-нефилологов. – М.: Рус. яз., 1988. – 176 с.
3. Ніколаєва С.Ю., Гринюк Г.А., Олійник Т.І. та інші. Сучасні технології навчання іншомовного спілкування. – К.: Ленвіт, 1997. – 96 с.

Поступила до редакції 21.02.2005 р.